

אלול תשע"ט

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

ברית סיני מול ברית ערבות מואב

לפרשת ניצבים (על פי שיעור של פרופ יונתן גרוסמן)

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַתֶּם רְאִיתֶם...

" אמנם, הנטייה הטבעית היא לא ללכת אחרי הצעתו הפרשנית של האברבנאל, משום שאם אכן הפסוק "אלה דברי הברית" מתחיל פרשייה חדשה, הרי שכל פרשיית הברכות והקללות הארוכה נבלמת בפתאומיות ללא שום פסוקי סיכום. מאחר ופרשה זו מסתיימת בפסוקי קללות קשים כל כך, קשה לחשוב שהתורה תניח לפסוקים אלה ליצור את הרושם הסופי על הפרשייה.

אבל לדעת פרופ גרוסמן, הצעת הקריאה של האברבנאל, שפרק כ"ח פסוק ס"ט מהווה פתיחה לתיאור של מעמד ברית נוסף עולה באופן מובהק מפשוטו של מקרא. אולם, במקביל טוען פרופ גרוסמן, שגם שפרשיית הברכות והקללות אינה נעצרת כאן אלא ממשיכה בפרק כ"ט, פסוק כ"א.

מאחר ואנחנו מבקשים לראות את פרק כ"ח פסוק כ"ט כפתיחה לפרשיית ברית נוספת, עלינו להוכיח תחילה שאכן מדובר כאן על תיאור של ברית. לאחר מכן, נעמוד על אופיו הייחודי של תיאור הברית המופיע כאן. לבסוף, נתמודד עם השאלה מה ראתה התורה לעצור ו"לפצל" את פרשיית הברכות והקללות ולהכניס באמצע תיאור נוסף של מעמד הברית.

פתיחה לתיאור נוסף של ברית מואב

פסוקי הסיום של פרשת כי תבוא.

2. דברים כ"ח, ס"ט-כ"ט, ח':

"אֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה לְכַתֵּב אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מוֹאָב מִלְבַּד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּתַב אֶתֶם בְּחָרֵב: וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַתֶּם רְאִיתֶם אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְעֵינֵיכֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל עַבְדָּיו וּלְכָל אֶרֶץ: הַמַּסּוֹת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֵיךָ הָאֵת וְהַמִּפְתָּיִם הַגְּדֹלִים הָהֵם: וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֵב לְדַעַת וְעֵינַיִם לְרֹאוֹת וְאָזְנִים לִשְׁמֹעַ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: וְאוֹלָךְ אַתֶּם

ממתי מתחיל התיאור של ברית מואב

היחידה בה נמצאת פרשת ניצבים מתחילה כבר בסוף פרשת כי תבוא. (דברים כ"ח, ס"ט)

"אֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה לְכַתֵּב אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מוֹאָב מִלְבַּד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּתַב אֶתֶם בְּחָרֵב"

הקריאה המקובלת של פסוק זה, המגיע לאחר רצף הקללות הארוך של ברית מואב, היא כפסוק המהווה חתימה לכל יחידת הברית.

אולם, האברבנאל מציע קריאה מחודשת, הרואה את הפסוק דווקא כפסוק פתיחה לפרשיית הברית. לאור פרשנותו, פסוקי הברכות והקללות בפרקים כ"ז-כ"ח, שקדמו לפרשייה זו, הם או מבוא לברית שתתקיים (בפרק כ"ח פסוק ס"ט), או תיאור של מעמד הברית שיתרחש בהר גריזים והר עיבל. בכל אופן, לטענת האברבנאל לשון ברית אינה כוללת ברכות וקללות, כפי שהוא מוכיח מברית סיני. ברית זו הייתה טקס של התחייבות שלא כלל ברכות וקללות.

1. שמות כ"ד, ז':

"וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע"

על פי האברבנאל, גם חז"ל הבינו כך את הפסוקים. במדרש חז"ל מבואר, שהברכות והקללות בפרשת בחוקותי משה אמרן מפי הגבורה, בעוד שברכות והקללות שבפרשת כי תבוא משה אמרן מפי עצמו. משמעויות של מדרש זה, מסביר האברבנאל, הוא שרק מפרק כ"ח פסוק כ"ט מתחיל הכתוב לתאר את הברית עצמה. במילים אחרות, את הפסוק יש לקרוא לא כ"חתימה" אלא כ"ניקודתיים". (דברים כ"ח, ס"ט-כ"ט, א')

"אֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה לְכַתֵּב אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מוֹאָב מִלְבַּד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּתַב אֶתֶם בְּחָרֵב:"

לפני שנענה על התמיהות שהעלנו, נוסף שאלה על פי המשך הפסוקים, שם נאמר: "... וְאֵת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פֹה עִמָּנוּ הַיּוֹם" (שם, יד). נחלקו הראשונים בפסוקים י"ג-י"ד בשאלה כיצד כריתת ברית בזמן ספציפי יכולה לחייב את הדורות הבאים?

האברבנאל מתנגד לאפשרות המקובלת האומרת שכל נפשות ישראל נכחו במעמד הברית, מפני שלא יכול להיות שהברית נכרתה, בלשון האברבנאל, "שלא עם גופים".

אם כן, עלינו להבין כיצד עד עכשיו לא היה לעם ישראל "לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע", מדוע התורה מציינת שרק עכשיו עם ישראל נהיה לעם, וכיצד ניתן לומר שברית בזמן מסויים תחייב את כל הדורות הבאים של עם ישראל?

התגבשות בני ישראל לאומה

על מנת לענות על השאלות הנ"ל, מציע פרופ גרוסמן, שההבדל המייחד את ברית מואב על פני ברית סיני הוא **בשינוי הסטטוס של בני ישראל מאוסף של פרטים לעם**.

6. דברים כ"ז, ט'-י':

"וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְהִכְהִינִים הַלְוִיִּם אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הִסְפַּת וְשָׁמַע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה נְהִיית לְעַם ל-ה' א-לֵהֶיךָ: וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה' א-לֵהֶיךָ וְעָשִׂיתָ אֶת מִצְוֹתָו וְאֵת חֻקָּיו אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם"

ניתן לומר שבמבט כולל על כל נאום המצוות הארוך שנמשך עד תחילת פרשת כי תבוא, כל המצוות באו לקדם את השינוי המדובר בכמה מובנים:

1. **ריכוז הפולחן**. המגמה של התורה בספר דברים לאסור כל עיסוק בקרבנות מחוץ למקדש, מעצימה את תחושת הערבות והשותפות של כלל ישראל. לא עוד פרטים שעובדים את הקדוש ברוך הוא אלא אומה שלמה שעובדת את ה' באופן מרוכז במקום אחד.

2. **דיני שלטון**. אפשר לומר באופן כללי שכמעט כל דיני השלטון והציבור מופיעים לראשונה בתורה בספר דברים, דבר האומר דרשני. שהרי לא ברור כיצד הלכות כל כך משמעותיות חיכו עד עתה למבוא לברית מואב. ועל כן יש לאמר שזה נובע מתוך המגמה של הנאום הארוך, המהווה מבוא לקראת מעמד הברית שבו יתגבשו בני ישראל לאומה וליחידה רוחנית אחת.

אם כן, ייחודה של ברית מואב היא שבברית זו עם ישראל עובר ליחידה שלמה, משפטית ורוחנית, לא עוד אוסף של פרטים.

אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּמִדְבָּר לֹא בָלוּ שְׁלֹמֹתֵיכֶם מֵעַלְיֶיכֶם וְנִעַלְדָּה לֹא בָלְתָה מֵעַל רִגְלֶיךָ: לְחֵם לֹא אָכַלְתֶּם וַיִּין וְשִׁכָר לֹא שָׁתִיתֶם לְמַעַן תִּדְעוּ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: וּתְבֹאוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיֵּצֵא סִיחֹן מֶלֶךְ חֹשְׁבֹן וְעוֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן לִקְרָאתֵנוּ לְמַלְחָמָה וּנְכַסְתֶּם: וְנִקַּח אֶת אֶרֶץ וְנִתְּנָה לְנַחֲלָה לְרְאוּבֵנִי וְלְגָדִי וְלַחֲצִי שֶׁבֶט הַמְּנַשִּׁי: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְעָשִׂיתֶם אֹתָם לְמַעַן תִּשְׁכַּילוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן"

כבר בפתיחת הפרשייה אנחנו מוצאים את הלשון "אֶתֶם רְאוּבֵנִי וְגָדִי" (שם, א'), לשון ששולחת אותנו באופן ישיר לתבנית דומה המופיעה בברית סיני.

3. שמות י"ט, ד':

"אֶתֶם רְאוּבֵנִי וְגָדִי וְלַחֲצִי שֶׁבֶט הַמְּנַשִּׁי וְאֶתֶם אֶתֶם עַל כָּנְפֵי נְשָׂרִים וְאָבָא אֶתֶם אֵלַי"

הכתוב מדגיש פעם אחר פעם את המילה "היום". היום מתרחש דבר מה, שמהו יציאת מצריים ועד עתה לא התקיים בעם ישראל.

4. דברים כ"ט, ג':

"וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֵב לְדַעַת וְעֵינַיִם לְרֹאוֹת וְאָזְנִים לְשָׁמַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה"

נתון זה מפתיע מאוד, שכן קשה להעלות על הדעת שעם ישראל לא הבין על מה הוא חתם בברית סיני. תמיהה זו מתחזקת, לאור עיונו בתחילת הפרשה.

5. דברים כ"ט, ט'-י"ד:

"אֶתֶם נֹצְבִים הַיּוֹם כְּלָכֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם רְאוּשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם זִקְנֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל: טַפְכֶם נְשֵׁיכֶם וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּקִרְבְּ מִחְנֶיךָ מִחֹטֵב עֵצֶיךָ עַד שֹׂאֵב מִימֶיךָ: לְעִבְרְךָ בְּבֵרִית ה' א-לֵהֶיךָ וּבְאֵלֹתָו אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ כָּרַת עִמָּךְ הַיּוֹם: לְמַעַן הָקִים אֶתֶךָ הַיּוֹם לֹו לְעַם וְהוּא יִהְיֶה לְךָ לֹא-לֵהִימָּה כְּאֲשֶׁר דָּבַר לְךָ וְכֹאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב: וְלֹא אֶתֶם לְבַדְכֶם אֲנִי כָּרַת אֶת הַבְּרִית הַזֹּאת וְאֵת הָאֱלֹהִים הַזֹּאת: כִּי אֵת אֲשֶׁר יִשְׁנוּ פֹה עִמָּנוּ עִמָּךְ הַיּוֹם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פֹה עִמָּנוּ הַיּוֹם"

"אֶתֶם נֹצְבִים הַיּוֹם כְּלָכֶם..." חשוב למשה להדגיש את הנוכחות המלאה של ישראל, כולל הנשים והטף במעמד. כל עם ישראל התכנס על מנת: "לְעִבְרְךָ בְּבֵרִית ה' א-לֵהֶיךָ" (שם, י"א). לכן, ניתן לטעון שיש לפנינו תיאור נוסף של ברית מואב.

בכל אופן, מטרת ההתכנסות הכללית של כל ישראל היא (שם, י"ב):

"לְמַעַן הָקִים אֶתֶךָ הַיּוֹם לֹו לְעַם וְהוּא יִהְיֶה לְךָ לֹא-לֵהִימָּה כְּאֲשֶׁר דָּבַר לְךָ"

גם פסוק זה מעלה תמיהה: כיצד ניתן לומר שעם ישראל הוקם רק עתה בערבות מואב, ושכל תקופת המדבר לא הוגדר העם כיחידה אחת?

כלומר, החל משלב מסוים, הכתוב משנה פאזה ועובר מהתייחסות אל העם להתייחסות פרטנית לאנשים מרדניים שאינם מרגישים מאוימים מן הקללות.

9. דברים כ"ט, י"ז-י"ח:

"פֶּן יֵשׁ בְּכֶם שְׂרֵשׁ פְּרָה רֹאשׁ וְלַעֲנָה... וְהִתְבָּרַךְ בְּלִבְבוֹ לֵאמֹר שְׁלוֹם יִהְיֶה לִי כִּי בְּשָׂרֹת לִבִּי אֵלֶּךְ" על פי טענתו המסתברת של הרב יואל בן נון, לאחר פסוק כ' ישנו דילוג של הכתוב בחזרה אל פרשיית הברכות והקללות. רק בפסוק האחרון של הפרק הכתוב חוזר לדיבור פרטני על ענייני הנסתרות.

10. דברים כ"ט כ"ח:

"הַנְּסֻתָּה לַ-ה' אֶ-לֵהֲיִנוּ וְהַנְּגִלַת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת" ניכר כיצד הכתוב לוקח בכובד ראש את האנשים שיוצאים מן הכלל. כל עוד עם ישראל היה אוסף של פרטים, לא היה צורך להתמודד עם תופעת השוליים. מי שחטא נענש והדבר לא הטריד את עם ישראל כאומה. רבות נאמר על ענייני הנסתרות אך נוקבים הם דברי חז"ל על הפסוק שאומרים שיש לאדם להתייחס רק לדברים שנגלים לו, כאילו אומר הקדוש ברוך הוא לישראל שהוא מטפל באופן פרטני לאנשים העושים את דבריהם בסתר. בברית סיני משפט שכזה לא יכול להיאמר – כל אחד הצטווה ב'לא תרצח'. כלומר, בערבות מואב ההתייחסות היא התייחסות כללית והנסתרות שייכות רק לקדוש ברוך הוא.

גם ביחס למעמד הארורים,

11. דברים כ"ז י"ד-ט"ו:

"וְעֵנוּ הַלּוּיִם וְאָמְרוּ אֵל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹל רָם: אֲרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמִסְכָּה..." כאשר האבן עזרא מתייחס לכל רשימת הארורים הוא מסביר שכל עניינם הוא לטפל באנשים שעוברים עברות בסתר. אילו הדברים היו נעשים בפומבי, העם יכול היה לטפל בהם. אולם, כאשר יש עובדי אלילים בסתר ישנה בעיה לאומית, ולעם קשה לטפל בפרטים שעובדים באופן שכזה.

חז"ל לומדים מתוך ברית מואב את מושג הערבות ההדדית: אם ישנה ישות אחת של עם, אז אם ישנו אדם פרטי שעובד עבודה זרה זוהי בעיה לאומית.

בחזרה אל פרשיית הברכות והקללות

12. בהמשך פרק כ"ט נאמר (דברים כ"ט א-כ"ז):

"וְאָמַר הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר יִקְוִמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם וְהִנְכַּרְי אֲשֶׁר יָבֵא מֵאַרְץ רְחוֹקָה וְרָאוּ אֶת מִכּוֹת הָאֲרָץ הַהִוא וְאֶת תַּחְלָאֶיהָ אֲשֶׁר חָלָה ה' בָּהּ: גְּפָרִית וּמֶלַח שְׂרָפָה כָּל אֲרָצָה לֹא תִזְרַע וְלֹא תִצְמַח וְלֹא יַעֲלֶה בָּהּ כָּל עֵשֶׂב כְּמִהְפַּכַת סֶדֶם וְעַמְרָה אֲדָמָה וְצַבּוּיִם אֲשֶׁר הִפְךָ ה'

הוכחה נוספת לכך היא שבמעמד הברית נוכחים כל חלקי האומה, כפי שנאמר בפתחת פרשתנו.

7. דברים כ"ט א'-ב':

"אֲתֶם נְצַבִּים הַיּוֹם פְּלִיטָה לְפָנַי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְאֲשִׁיכֶם שְׂבִטֵיכֶם זִקְנֵיכֶם וְשִׁטְרֵיכֶם כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל: טַפְּכֶם נְשִׁיכֶם וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּקֶרֶב מַחְנֶיךָ מֵחֻטָּב עֲצִידְךָ עַד טָאֵב מִימֶיךָ"

ספירת רשימת הנוכחים מלמדת על שבעה שכבות חברתיות. המספר שבע במקרא מורה על השלמות, ובמקרה זה השלמות של ישראל הנמצאים כעת במעמד הברית. כל העם נוכח במעמד הברית ומתוקף הנוכחות המלאה יכולים ישראל לבוא בברית.

פסוק י"ב ("לִמְעַן הָקִים אֶתְּךָ הַיּוֹם לֹא לְעַם") מאגד את ישראל לעם ומתוקף זה מגיעים לפסוק י"ג ("וְיָלֵא אֶתְּכֶם לְבַדְּכֶם אֶנְכִי כִּרְתָּ אֶת הַבְּרִית הַזֹּאת").

האברבנאל אומר שההתחייבות לדורות הבאים באה מתוקף של עבדות העם כלפי ה'. מכח זה שהאבות הסכימו להיות עבדי ה', גם הדורות הבאים לאחר מכן מחויבים להיות עבדי ה', כמו שבני העבדים שייכים לאדון. הקושי עם פרוש האברבנאל ברור, שהרי המילה עבדות כלל לא כתובה בכל הפרשייה.

לאור הדברים שהצגנו לעיל, מסביר פרופ גרוסמן, באופן אחר את חיוב הבנים בברית האבות. לא כל אחד ואחד מפרטי ישראל כרת את הברית עם ה', אלא האומה בכללותה כרתה ברית. מתוקף ההשתייכות לאותה אומה, גם הדורות הבאים מחויבים לאותה הברית. כלומר ביום הזה התגבשה ישות של עם, שיכולה מכח עצמותה לכרות ברית עם ה' ולחייב בכך גם את הדורות הבאים.

המאבק נגד הנסתרות

8. בפרשתנו נאמר (דברים כ"ט ט"ו-כ'):

"כִּי אֲתֶם יִדְעֶתֶם אֶת אֲשֶׁר יִשְׁבְּנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶת אֲשֶׁר עָבְדוּ בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עָבְרֶתֶם: וְתָרְאוּ אֶת שְׂקוּצֵיהֶם וְאֶת גִּלְלֵיהֶם עַץ וְאֶבֶן כֶּסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם: פֶּן יֵשׁ בְּכֶם אִישׁ אוֹ אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפָּחָה אוֹ שְׂבִיט אֲשֶׁר לִבְבוֹ פָּנָה הַיּוֹם מֵעַם ה' אֶ-לֵהֲיִנוּ לְלַכֵּת לְעַבֵּד אֶת אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם פֶּן יֵשׁ בְּכֶם שְׂרֵשׁ פְּרָה רֹאשׁ וְלַעֲנָה: וְהָיָה בְּשִׁמְעוֹ אֶת דְּבָרֵי הָאֵלָה הַזֹּאת וְהִתְבָּרַךְ בְּלִבְבוֹ לֵאמֹר שְׁלוֹם יִהְיֶה לִי כִּי בְּשָׂרֹת לִבִּי אֵלֶּךְ לִמְעַן סִפּוֹת הָרֹוֹה אֶת הַצְּמָאָה: לֹא יֵאבֶה ה' סִלַּח לוֹ כִּי אִזּוֹ יַעֲשֶׂן אִף ה' וְקִנְאָתוֹ בְּאִישׁ הַהוּא וְיִבְצֵה בּוֹ כָּל הָאֵלָה הַפְּתוּבָה בְּסִפְרָה הַזֹּה וּמִחָה ה' אֶת שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: וְהִבְדִּילוֹ ה' לְרַעַה מִכָּל שְׂבִיטֵי יִשְׂרָאֵל כְּכָל אֲלוֹת הַבְּרִית הַפְּתוּבָה בְּסִפְרָה הַתּוֹרָה הַזֹּה"

חתימה זו קשה לקריאה ובייחוד בהשוואה לפרשת בחוקותי ששם התורה לא סיימה בקללה אלא חותמת היא באופן חיובי.

14. ויקרא כ"ו, מ"ב:

"וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאָף אֶת בְּרִיתִי יַצְחָק וְאָף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזָכֹר וְהָאָרֶץ אֲזָכֹר"

לאחר ריצוי העונש, ייזכר הקדוש ברוך הוא בברית האבות ויגאל את ישראל למרות המעשים שלהם. בספר דברים הקללות נחתמות בלי כל נחמה. כפי שכבר הצענו לעיל, יש לדלג לפרק כ"ט פסוק כ"א ומשם להמשיך ולקרוא את פרשת התשובה. פרק התשובה, לפי ההקשר החדש אל פרשיית הברכות והקללות, מספק מעתה פתרון לבעיית החתימה בקללות.

הקשר בין שתי היחידות ניתן להוכיח בכמה אופנים:
קשר ראשון: שימוש בפורמולה לשונית דומה.

הפסוק בפתיחת פרק התשובה.

15. דברים ל', א':

"וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה"

מתקשר אל בפרשיית הברכות והקללות בא נאמר,

16. דברים כ"ח, ב:

"וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַבְּרָכֹת הָאֵלֶּה"

17. וגם (דברים כ"ח ט"ו):

"וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וְהִשְׁיִגוּד"

קשר שני דמיון הלשון בהפצת וקיבוץ ישראל.

בפרשת הברכות והקללות נאמר,

18. דברים כ"ח ס"ד:

"וְהִפְיָצָה ה' בְּכָל הָעַמִּים מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד קְצֵה הָאָרֶץ"

19. ובלשון דומה בפרשיית התשובה (דברים ל', ג):

"וְשָׁב וּקְבָצָה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפְיָצָה ה' אֶלְהֵיךָ שָׁמָּה".
הסילוק בפסוקי הקללות אל העמים וההשבה בפרשיית התשובה של עם ישראל מופיעים בלשון דומה להפליא.

20. הכתוב מרחיב ומדגיש (דברים ל' ד):

"אִם יִהְיֶה נִדְחָךְ בְּקִצֵּה הַשָּׂמַיִם מִשָּׁם יִקְבָּצֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקְחֶךָ"

הכתוב בפרשיית התשובה מתאר את הקיבוץ באופן חיובי יותר מאשר האופן שבו נאמרו פסוקי הקללה. מתאים כאן הביטוי של חז"ל ש'גדולה מידה טובה ממידת פורענות'.

קשר שלישי נתינת ה"אלות" על האויבים.

בפרק התשובה כתוב שלאחר התשובה של ישראל.

21. דברים ל' ז':

"וְנָתַן ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת כָּל הָאֱלוֹת הָאֵלֶּה עַל אֹיְבֶיךָ וְעַל שְׂנְאֵיךָ אֲשֶׁר רָדְפוּךָ"

בָּאִפוּ וּבְחַמְתּוֹ: וְאָמְרוּ כָּל הַגּוֹיִם עַל מֶה עָשָׂה ה' כָּכָה לָאָרֶץ הַזֹּאת מֶה חָרִי הָאֵף הַגָּדוֹל הַזֶּה: וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת בְּרִית ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּם בְּהוֹצִיאֹ אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: וַיִּלְכּוּ וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא יַדְעוּם וְלֹא חָלַק לָהֶם: וַיַּחַר אֵף ה' בָּאָרֶץ הַהִוא לְהַבִּיא עָלֶיהָ אֶת כָּל הַקְּלָלָה הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַזֶּה: וַיִּתְּשֵׁם ה' מֵעַל אֲדָמְתָם בָּאֵף וּבְחַמָּה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל וַיִּשְׁלַכְם אֶל אֶרֶץ אַחֶרֶת כַּיּוֹם הַזֶּה" פסוקים אלה מהווים חזרה לקללות הציבוריות ולתגובה של הגויים הרואים את החורבן שיגיע בעקבות הקללות:
"עַל מֶה עָשָׂה ה' כָּכָה לָאָרֶץ הַזֹּאת מֶה חָרִי הָאֵף הַגָּדוֹל הַזֶּה" (שם, כ"ג).

אם נתבונן בפסוקים כ"ו-כ"ז נראה את הקשר הישיר של העם לארץ (שם, כ"ו-כ"ז):

"וַיַּחַר אֵף ה' בָּאָרֶץ הַהִוא לְהַבִּיא עָלֶיהָ (עַל הָאָרֶץ) אֶת כָּל הַקְּלָלָה הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַזֶּה: וַיִּתְּשֵׁם ה' מֵעַל אֲדָמְתָם בָּאֵף וּבְחַמָּה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל וַיִּשְׁלַכְם אֶל אֶרֶץ אַחֶרֶת כַּיּוֹם הַזֶּה"

על פי ברית מואב, עד שעם ישראל לא עובר לארץ, גם אם הוא נחשב כעם הוא נחשב כעם בעל חסרון מהותי. בברית מואב מודגשת העובדה שעם ישראל כעונש למעשיו הרעים יושלך מן הארץ.

לסיכום משמעותה של ברית מואב מציע פרופ גרוסמן את ההבנה הבאה: מפרקים אלה עולה שיש לתורה חשיבות להדגיש שעם ישראל חתום בעצם על שתי בריתות - ברית פרטית (ברית סיני) וברית לאומית (ברית מואב). חשוב להבחין שכאשר אנחנו מדברים על ברית מואב אנחנו לא מדברים על נתינת תוקף מחודש לברית סיני, אלא על התרחבות תודעתית של עם ישראל כאומה. יש לדברים משמעות רוחנית גם לאדם הפרטי: מצד אחד האדם ניצב מול ה' כאדם פרטי ומצד שני הוא עומד מול ה' כחלק מאומה שלמה.

משמעותו ההיסטורית של פרק התשובה

גם לאחר שעמדנו על עומקה של ברית מואב, עדיין עלינו להתמודד עם השאלה מדוע הכתוב עצר בפתאומיות את פרשיית הברכות והקללות. לפני שננסה לענות על השאלה נפנה לפרק ל' הידוע בשם פרק התשובה ומהווה המשך ישיר לפרשיית הברכות והקללות.

הפסוקים האחרונים של פרק כ"ח מהווים סיום טראגי של הברית במידה וישראל יתנהגו שלא כשורה.

13. דברים כ"ח ס"ח:

"וְהִשְׁיִבְךָ ה' מִצְרַיִם בְּאֵנוֹת בְּדָרֶךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְךָ לֹא תִסֵּיף עוֹד לְרַאֲתָהּ וְהִתְמַכְרְתָם שָׁם לְאֹיְבֶיךָ לְעַבְדִּים וְלִשְׂפָחוֹת וְאִין קִנְיָה"

כאשר מדברים על גאולה שבאה כתוצאה מתשובה ולא מזכרון הברית עם האבות לא ניתן להכניס אותו אל מושג הברית – התשובה איננה נמצאת בסעיפי הברית מפני שלא ניתן להכריח אנשים לחזור בתשובה. לפי הצעה זו, הברית נגמרת בקללות שבאמת אין מהן תקומה מוכרחת. אם יבחרו ישראל לחזור בתשובה תבוא הגאולה ואם לא אזי חלילה ייתכן שלא.

די ברור שהאלות שהכתוב מתייחס אליהן אלה האלות שפרשיית הברכות והקללות.

קשר רביעי מוש.

22. דברים ל' ט':

"כִּי יָשׁוּב ה' לְשׁוֹשׁ עֲלֶיךָ לְטוֹב כַּאֲשֶׁר שָׁשׂ עַל אֲבֹתֶיךָ".

בפרשיית התשובה ה' שש להשית טובה על ישראל באופן דומה לאופן שבו נהג בשעת הקללות.

23. דברים כ"ח, ס"ג:

"וְהָיָה כַּאֲשֶׁר שָׁשׂ ה' עֲלֵיכֶם לְהִיטִיב אֶתְכֶם וּלְהַרְבּוֹת אֶתְכֶם כֵּן יֵשִׁישׂ ה' עֲלֵיכֶם לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם".

לאור האמור, ניתן לומר שפרשיית התשובה באה לתת מודל גאולה אחר מזה שמופיע בפרשת בחוקותי. בפרשת בחוקותי הכתוב מדגיש שלמרות העונש הכבד של ישראל הגאולה תבוא בכל מקרה בזכות השבועה שנשבע ה' לאבות. אולם, בפרשתנו הגאולה לא תגיע מעצמה. על ישראל להתעורר בתשובה. אם הם לא יעשו זאת, הגאולה לא תבוא. התורה מציבה בפנינו שני מסלולים של גאולה, האחד 'בעתה' שיתרחש בעקבות זכות אבות והשני באמצעות המעשים של בני ישראל.

פשר ההפרדה בין פרשיית התשובה מפרשיית הברכות והקללות

אם אנחנו רואים את הקשר הישיר שבין פרשיית התשובה לברכות והקללות, מחריפה השאלה מדוע לעצור את פרשיית הקללות ולהתמקד בברית הלאומית. מה ראתה התורה לעצור את הרצף בעניין אחר?

ניתן להציע מספר הסברים. ראשית, ניתן לומר שהדבר **נותן תוקף מאיים לקללות**. בכך שהתורה עוצרת בפתאומיות בקללות, היא מרוויחה רווח ספרותי ותוספת משמעותית של הטלת אימה. עצירה בקללות בלי מעצורים ובלי נחמה מעצים את חומרת הקללות.

הסבר נוסף, על פי הרמב"ן, הוא שהעצירה באמצע מהווה חלק מהדגשת האריכות שבגלות השנייה. הרמב"ן בפרושו אומר שהקללות בפרשת בחוקותי מתייחסות לגלות בית ראשון שהייתה גלות קצרה, ואילו הקללות של פרשת כי תבוא מתייחסות ל"גלותנו אנו", גלות בית השני, שהיא גלות משמעותית וארוכה הרבה יותר. הרב סמט, שהולך בדרכו של הרמב"ן, אומר שכאשר התורה עוצרת בפתאומיות בקללות הדבר בא לתת לקורא את תחושת האריכות של הגלות השנייה.

אולם, לאור מה שהצענו לעיל, נראה שהסיבה לעצירה היא **ראיית התשובה כמסלול גאולה**. אם אנו רואים את פרק התשובה כמסלול של גאולה, ניתן להבין את ההפסקה כעמידה על הפער שבין הקללות של בחוקותי לקללות של פרשת כי תבוא.